

KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ

V Bruselu dne 20.4.2005
KOM(2005) 152 v konečném znění

SDĚLENÍ KOMISE

**Mobilizace inteligenčního potenciálu Evropy:
možnost pro univerzity plně přispět k lisabonské strategii**

{SEK(2005) 518}

SDĚLENÍ KOMISE

Mobilizace inteligenčního potenciálu Evropy: možnost pro univerzity plně přispět k lisabonské strategii

„Touha po znalostech patří v Evropě odedávna k základním principům. Napomohla nám nalézt naši identitu, stanovit naše hodnoty a je hnací silou naší budoucí konkurenceschopnosti.“¹

1. UNIVERZITY JSOU ROZHODUJÍCÍ PŘI PLNĚNÍ LISABONSKÝCH CÍŮ

V příštích 20 letech se od základu změní hospodářská struktura Evropy. Její výrobní základna se bude nadále zmenšovat, budoucí růst a sociální blahobyt bude stále více spoléhat na průmyslová odvětví a služby založené na znalostech a ještě více pracovních zařazení bude vyžadovat kvalifikaci vysokoškolského vzdělání. Ale evropské univerzity², motory nové struktury založené na znalostech nejsou v postavení, kdy by mohly poskytnout plný potenciální příspěvek k opětovně zahájené lisabonské strategii.

Evropa musí posílit tři póly svého znalostního trojúhelníku: vzdělání, výzkum a inovace. Univerzity hrají významnou roli u všech tří. Širší a lepší investování do modernizace a kvality univerzit je přímou investicí do budoucnosti Evropy a Evropanů.

Tento dokument nastiňuje způsoby, jakými by se toho mohlo dosáhnout. Jeho kořeny vycházejí z konzultací zainteresovaných subjektů zahájených sdělením Komise z roku 2003 „Role univerzit v Evropě znalostí“³, které vedlo ke dvěma výsledkům:

- výsledky konzultací týkajících se výzkumných hledisek byly analyzovány⁴ ve světle dvou zpráv zabývajících se vztahy vysokoškolského vzdělání a výzkumu⁵ a byly představeny na významné konferenci v Lutychu v dubnu 2004⁶; nadcházející Akční plán pro výzkum vycházející z univerzit (souběžný dokument s tímto sdělením) se bude zabývat výzkumným rozměrem univerzit,
- výsledky hledisek vysokoškolského vzdělání byly analyzovány⁷ v rámci pracovního programu „Vzdělávání a odborná příprava 2010“⁸ a diskutovány na konferenci „Jak umožnit evropským univerzitám, aby mohly plně přispět k lisabonské strategii“ konané v únoru 2005⁹,

Toto sdělení je v převládající míře založeno na blízkých poselstvích z procesu konzultací, který vymezil tři hlavní výzvy pro evropské vysokoškolské vzdělávání: dosažení kvality

¹ Hodnotící zpráva uprostřed období lisabonské strategie, KOM(2005)24 ze dne 2. února 2005 (§ 3.3.2).
² Termín „univerzity“ se používá ve smyslu, který znamená všechny instituce vysokoškolského vzdělání.
³ KOM(2003) 58 ze dne 5. února 2003.
⁴ http://europa.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/pdf/univ_outcome_consult_en.pdf
⁵ Od expertní skupiny STRATA-ETAN, říjen 2002 a listopad 2003.
⁶ http://europa.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/index_en.html
⁷ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/consultation_en.html
⁸ Dokument Rady 6365/02 ze dne 20. února 2002.
⁹ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/lisbon_en.html

světové třídy, zlepšení řízení a zvýšení a diverzifikace financování. Kroky navržené pro tyto tři oblasti plně zohledňují zásadu subsidiarity, kdy za organizaci vysokoškolského vzdělávání jsou odpovědné členské státy.

2. ROSTOUCÍ ÚKOLY

Tento oddíl by se měl číst spolu s pracovním dokumentem zaměstnanců Komise „Evropské vysokoškolské vzdělávání z celosvětového pohledu“, který ho doplňuje tím, že uvádí, vysvětluje a analyzuje doplňkové statistické údaje a ukazatele (a to zejména v oddíle III a ve statistické příloze, tabulkách 3, 4, 5 a 8).

2.1. Lidský kapitál a mezery v inovacích

Dosažené terciární vzdělání

Ačkoli Evropa je jistě vysoce vzdělanou společností, pouze 21 % populace EU v produktivním věku dosáhlo terciárního vzdělání, což je významně méně než v USA (38 %), Kanadě (43 %) nebo Japonsku (36 %), ale i v Jižní Koreji (26 %).

Přístup k vysokoškolskému vzdělání

Ačkoli se v Evropě na vysokoškolské vzdělání většinou pohlíží jako na „veřejný statek“, počet zapsaných studentů do kurzů vysokoškolského vzdělání byl vyšší a rostl rychleji v jiných částech světa – zejména díky daleko vyššímu soukromému financování. Při průměrném hrubém poměru počtu zapsaných 52 % je EU mírně před Japonskem (49 %), ale pokulhává za Kanadou (59 %) a daleko za USA (81 %) a Jižní Koreou (82 %).

Výsledky výzkumu

I když EU poskytuje vzdělání většímu počtu absolventů ve vědeckých a technologických oborech a celkově vyprodukuje více absolventů doktorandského studia, zaměstnává pouze 5,5 výzkumných pracovníků na 1000 zaměstnanců, což je o málo méně než Kanada a Jižní Korea, ale daleko méně než USA (9,0) a Japonsko (9,7). Dva nedávné průzkumy, které se zabývaly především výzkumem, zjistily, že kromě několika univerzit v Británii nejsou mezi 20 nejlepšími univerzitami na světě zastoupeny žádné univerzity z Evropské Unie a mezi nejlepšími 50 je jich relativně málo.¹⁰ Rychlý růst asijských veřejných i soukromých univerzit nyní také představuje výzvu pro Evropu a pro USA v oblasti doktorandů v přírodních vědách a inženýrství.¹¹

2.2. Úzká místa

Jednolitost

Sklon k jednotnosti a rovnostářství v mnoha vnitrostátních systémech zajistil, že průměrná kvalita univerzit, i když je obecně stejnorodá, je poměrně dobrá, alespoň z akademického hlediska. Ale z nedostatečné diferenciacce plynou i nevýhody. Většina univerzit má tendenci

¹⁰ Průzkumy univerzity Shanghai Jiao Tong University, <http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.htm> a Times Higher Education Supplement ze dne 5. listopadu 2004.

¹¹ Mezinárodní průzkum přijatých studentů do diplomových oborů, US Council of Graduate Schools, prosinec 2004.

nabízet stejné jednooborové programy a tradiční metody vyhovující stejné skupině akademicky nejlépe kvalifikovaných studentů, což vede k vyloučení těch, kteří se vymykají standardnímu modelu. Další důsledky jsou, že Evropa má příliš málo center dokonalosti světové třídy a univerzity nejsou nuceny vysvětlovat doma i v zahraničí konkrétní hodnotu, jakou poskytují studentům a společnosti.

Osamocenost

Evropské vysokoškolské vzdělávání zůstává roztržité mezi zeměmi a dokonce v rámci zemí do středních nebo malých center s různými předpisy a přirozeně s různými jazyky. Pokud by chtělo získat zpět postavení nejžádanějšího cíle mobilních studentů, výsadu, o kterou ho připravily USA v 90. letech, musí se stát „čitelným“ ve světě. Také zůstává většinou izolované od průmyslu s omezeným sdílením znalostí a mobilitou. V důsledku toho mnoho absolventů i na té nejvyšší úrovni postrádá podnikatelského ducha a dovednosti, které jsou vyhledávány na trhu práce. Většina univerzit je silně závislá na státu a je špatně připravena na celosvětovou soutěž v lákání talentů, budování renomé a získávání zdrojů.

Nadměrná regulace

Nadměrná regulace univerzitního života brání modernizaci a efektivitě. Definice výuky a pravidel zaměstnávání akademického personálu na národní úrovni často brání reformě obsahu studia a mezioborovému přístupu. Nepružná pravidla přijímání a uznávání brání celoživotnímu vzdělávání a mobilitě. Nepřítelivé podmínky vedou mladé talenty k tomu, aby hledaly jinde rychlejší cestu k nezávislosti a lepší platy. Detailní kontrola *ex ante* představuje překážku proto, aby byly univerzity schopny rychlé reakce na změny ve svém prostředí. Tam, kde je změna vždy záležitostí legislativy, jsou reformy zákonitě řídké, rušivé a paušální.

Nedostatečné financování

Univerzity jsou na křižovatce dvou obrovských investičních schodků v odvětví znalostí:

- na výzkum vynakládají státy EU 1,9 % HDP, zatímco USA, Japonsko a Jižní Korea se všechny blíží ke 3 % díky daleko vyšším investicím do výzkumu plynoucím z průmyslu,
- na vysokoškolské vzdělávání vynakládají státy EU v průměru jen 1,1 % HDP, což je na úrovni Japonska, ale daleko za Kanadou (2,5 %), USA (2,7 %) a Jižní Koreou (2,7 %). To je téměř výhradně způsobeno daleko nižšími úrovněmi investic z průmyslu a od domácností v Evropě. Pokud by se měla Evropa vyrovnat podílu USA, musela by vynaložit každý rok dodatečných 150 miliard EUR na vysokoškolské vzdělávání.¹²

Z hlediska politiky nevede nedostatečné financování a závislost na financování od státu jen k relativní chudobě odvětví vysokoškolského vzdělávání. Důsledky jsou v různých zemích různé, ale zahrnují jak nízké počty zapsaných uchazečů, tak i neuspokojené uchazeče o studium, neschopnost připravit studenty pro evropský trh práce, příliš málo pracovních příležitostí pro učitele/výzkumné pracovníky nebo obtíže při získávání a udržení výjimečných talentů.

¹² Pracovní dokument zaměstnanců Komise, § 44.

3. ZÁKLADNÍ PROGRAM MODERNIZACE: ATRAKTIVITA, ŘÍZENÍ, FINANCOVÁNÍ

Úzká místa zmíněná výše jsou více či méně závažná v závislosti na daném členském státu, ale pro EU je rozhodující, aby byly překonány všude v Unii. Proces konzultací ukázal, že řešení existují a vyžadují akce ve třech směrech.

3.1. Atraktivita: imperativ kvality a dokonalosti

Zvýšení kvality a přitažlivosti vyžaduje od univerzit významné změny. Ti, kteří představují hnací sílu takových změn na univerzitách, potřebují konkrétní podporu od svého okolí (včetně financování). Univerzity, které takovými změnami neprocházejí kvůli nedostatku energie, pravomoci jednat nebo dostupných zdrojů, vytvářejí prohlubující se znevýhodnění pro sebe, své absolventy a své země.

3.1.1. *Diferenciace kvality a dokonalosti*

Mobilizace veškerého evropského inteligenčního potenciálu a jeho uplatnění v hospodářství a společnosti bude vyžadovat daleko více různorodosti než dosud ve vztahu k cílovým skupinám, režimům vyučování, nástupu a absolvování, nabídce oborů a dovedností ve studijním programu atd.

Vynikající kvalita se může vyvinout pouze v prostředí všeobecné „kultury dokonalosti“. Dokonalost není nikdy trvalým výsledkem: stále potřebuje svoji výzvu. Může jí dosáhnout pár celých univerzit, ale častěji se objeví na jednotlivých fakultách nebo pracovních skupinách v různých institucích a sítích. Povaha a intenzita výzkumu (stejně jako všech jiných činností) se mezi zeměmi, institucemi a jednotlivými univerzitami liší. Každá univerzita musí rozvinout své plné možnosti s přihlédnutím k vlastním přednostem a prioritám a musí je proto být schopna identifikovat a zaměřit se na ně.

To vyžaduje určité soustředění financování nejen na centra a sítě, které již dokonalosti dosáhly (v konkrétním typu/oblasti výzkumu, výuku/vzdělávání nebo služby komunitě), ale také na ty, které se dokonalosti mohou dosáhnout a mohou tak představovat výzvu pro zavedené instituce s vedoucím postavením.

3.1.2. *Faktory pro zvýšení přitažlivosti pro studenty*

Větší pružnost a otevřenost světu v učení/studiu

Pokud se mají univerzity stát přitažlivými v místním i celosvětovém měřítku, je třeba hluboká revize studijních programů nejen pro zajištění co nejvyšší úrovně akademického obsahu, ale také s ohledem na měnící se potřeby trhů práce. Zapojení absolventů do profesionálního života a tedy do společnosti je významná sociální zodpovědnost vysokoškolského vzdělávání. Kromě odborných znalostí musí studium obsáhnout příčné dovednosti (jako je práce v týmu a podnikatelský duch). Evropské a mezioborové pohledy musí být posíleny. Při výuce/studiu (včetně celoživotního vzdělávání) je třeba plně využít potenciál informačních technologií. Rozdělení na bakalářský a magisterský typ umožňuje různorodější profily programů a metody studia (např. studium na základě výzkumu a realizaci výuky prostřednictvím informační technologie).

Širší přístupnost

U nových typů studentů, při větší různorodosti programů a větší mobilitě v Evropě, roste význam dobrého vedení a poradenství pro studenty (před a v průběhu procesu vysokoškolského vzdělávání), pružných politik přijímání a individuálních studijních programů. To jsou klíčové určující prvky pro rozšíření přístupnosti, podporu nasazení studentů a pro větší úspěšnost a účinnost, ať už je přijímání studentů založeno na konkurenční zásadě nebo ne. Proto, aby byly univerzity přitažlivé a přístupné pro vhodně široké spektrum studentů, jsou důležité i systémy grantů/půjček, dostupné ubytování a práce na částečný úvazek nebo asistentury, aby se podařilo přetrhnout souvislost mezi sociálním původem a stupněm dosaženého vzdělání.

Lepší komunikace

Zatímco akademická obec má sklon předpokládat, že dobrá kvalita se prosazuje sama, přitažlivost univerzity záleží na tom, jak je vnímána zvenčí. Rozvoj soudržné struktury akademických titulů, zápočtů ECTS, dodatku k diplomu a značek ověřené kvality zlepšují uznávání evropských akademických titulů. Ale to nebude stačit: univerzity musí lépe informovat společnost o hodnotách, které vytvářejí, a musí více investovat do své přítomnosti a marketingu doma i v zahraničí. Ne všechny jsou na to dobře připraveny.

3.1.3. Faktory pro posílení lidských zdrojů

Lidské zdroje jsou klíčovým určujícím prvkem kvality ve vysokoškolském vzdělávání a výzkumu. Univerzity proto musí zlepšit svůj lidský potenciál, jak kvalitativně, tak kvantitativně, a to získáváním, rozvojem a udržováním talentovaných pracovníků v profesní dráze vyučování/výzkumu. Dokonalost se může zformovat pouze v příznivém profesionálním prostředí založeném zejména na otevřených, průhledných a konkurenčních postupech. Volná místa alespoň pro rektory, děkany, profesory a výzkumné pracovníky by měla být inzerována veřejně a, kde je to možné, také mezinárodně. S výzkumnými pracovníky by se mělo od raných stádií jejich profesní dráhy zacházet jako s profesionály.¹³ Fyzická a virtuální mobilita (ať už napříč státními hranicemi nebo mezi univerzitami a průmyslovými obory) a inovace vedoucí např. ke vzniku nových firem by měly být podporovány a odměňovány.¹⁴ Odměna by měla zohledňovat kvalitu a výkon při provádění všech úkolů, včetně podílu na příjmu ze smluv na výzkum, konzultací, patentů atd. Tato opatření by časem posílila dokonalost světové třídy na evropských univerzitách a zmenšila tak mezeru v přitažlivosti ve srovnání s jinými světovými regiony a při prospěchu pro celou Evropu prostřednictvím vysoce kvalifikovaných absolventů, kteří přicházejí nebo se vrací na univerzity regionálněji charakteru, ať už okamžitě nebo později v průběhu své profesní dráhy.

3.1.4. Různorodost vyžaduje organizaci na evropské úrovni

Evropské vysokoškolské vzdělávání je a potřebuje zůstat různorodé s ohledem na jazyky, kulturu, systémy a tradice. Současně je však nezbytná dostatečná slučitelnost mezi různými státními předpisy, aby výsledkem nebylo další zmatení, ale spíše více příležitostí pro volbu a mobilitu občanů. Vzájemné uznávání kvalifikací a kompetencí vyžaduje jistou minimální úroveň organizace na úrovni Evropy ve formě společných výchozích úrovní a základních norem.

Vytvoření evropského rámce kvalifikací ve vysokoškolském vzdělávání bylo důležitým cílem Boloňského procesu.¹⁵ Pokud dojde k jeho přijetí, poskytne návrh předložený ministrům na jejich nadcházející schůzce v Bergenu společnou výchozí úroveň nejen pro různé typy bakalářských, magisterských a doktorských titulů, ale také pro „kratší“ kvalifikace po střední škole okolo orientační úrovně 120 bodů ECTS. Tak by došlo k integraci do všeobecného evropského rámce kvalifikací (ERK), který byl požadován v lisabonské strategii pro pokrytí všech typů a úrovní kvalifikací.¹⁶

¹³ Viz doporučení Komise o Evropské chartě pro výzkumné pracovníky a zásadách chování pro nábor výzkumných pracovníků - <http://europa.eu.int/eracareers/europeancharter..>

¹⁴ Idem.

¹⁵ Viz Komuniké ministrů, Berlín, ze dne 19. září 2003, <http://www.bologna-bergen2005.no>

¹⁶ Společná prozatímní zpráva, dokument Rady 6905/04 ze dne 3. března 2004, § 231.

Kvalita závisí v první řadě na „kultuře kvality“ a na vnitřním zajištění jakosti (ZJ) v rámci univerzit a o to více, pokud se univerzita blíží hranici znalostí. Ale odpovědnost univerzit vůči společnosti také vyžaduje vnější systém ZJ. V Evropě by to mělo být zajištěno prostřednictvím sítí organizací pro ZJ, které by měly na starosti zemi/region nebo obor/profesi a které by se dohodly na některých základních kritériích pro usnadnění vzájemného uznávání značek kvality v celé Unii.¹⁷ S výjimkou několika univerzit, které si vybudovaly vlastní jména, potřebují evropské univerzity značky kvality s mezinárodní důvěryhodností. Pokud by univerzity nebyly schopny získat takové značky, znamenalo by to pro ně trvalé konkurenční znevýhodnění.

3.2. Řízení: potřeba lepšího systému a institucionálního řízení

Volání univerzit po větší autonomii není voláním po odstranění role státu: v Evropě naopak panuje téměř shoda v tom, že stát by měl zachovat nebo dokonce posílit svoji zodpovědnost za vysokoškolské vzdělávání.

Univerzity volají po zásadně novém typu uspořádání (nebo „smlouvě“) se společností, kdy jsou zodpovědné a skládají účty ze svých programů, za svůj personál a zdroje, zatímco se státní úřady zaměřují na strategickou orientaci systému jako celku.

3.2.1. Posílení veřejné zodpovědnosti za vysokoškolské vzdělávání jako systém

Zaměření na strategickou orientaci celého systému by umožnilo státu posílit svoji veřejnou zodpovědnost za vysokoškolské vzdělávání v epoše znalostí, a to hlavně definováním regulačního rámce, ve kterém strategické směřování spolu s autonomií a různorodostí povedou k větší dostupnosti vzdělání a jeho vyšší kvalitě.

V mnoha zemích by to znamenalo nový přístup na ministerstvech, částečný odklon od kontrol *ex ante* a větší následnou zodpovědností univerzit za kvalitu, efektivitu a dosažení dohodnutých cílů. Nic z toho nelze dosáhnout bez rozsáhlého školení, aby se manažerům univerzit umožnilo plánovat a řídit změnu strategickým způsobem a v evropské/mezinárodní perspektivě.

3.2.2. Umožnění strategií institucionální modernizace

Většina univerzit cítí, že jejich státní předpisy jim v současnosti neumožňují provést změny nezbytné pro jejich budoucnost. V otevřeném, konkurenčním a měnícím se prostředí je autonomie univerzit nutnou podmínkou pro to, aby mohly reagovat na měnící se potřeby společnosti a přijmout za své reakce plnou zodpovědnost.

Univerzity by měly být zodpovědné za:

- stanovení konkrétních střednědobých priorit (včetně definováním typů/oblastí výzkumu, vyučování a služeb, ve kterých dosáhnou vynikající kvality) a zaměření společného úsilí svého personálu na dosažení těchto priorit,
- řízení a rozvoj svých lidských zdrojů (viz oddíl 3.1.3),

¹⁷ Návrh doporučení Komise o ZJ ve vysokoškolském vzdělávání, KOM (2004) 642 ze dne 12. října 2004 staví na přesně na této zásadě.

- definování studijních v souladu s vnitřním ZJ a v souladu se společnými zásadami Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání,
- profesionální řízení svých zařízení (vlastnictví, řízení a rozvoj), finančních zdrojů (včetně rozpočtů, investic a čerpání úvěrů) a komunikace s veřejností (budování dobrého jména).

3.3. Financování: potřeba vyšších a efektivnějších investic

Když vezmeme v úvahu příliš dlouhou dobu studia, velký počet studentů, kteří studia zanechávají, a /nebo nezaměstnanost absolventů, mohly by větší investice do současného systému být chápány jako neproduktivní nebo dokonce kontraproduktivní. Ale nedostatečné financování ve spojení s nepružností systému je v některých zemích tak závažné, že brání reformnímu procesu na univerzitách, které jsou tak uvězněny v bludném kruhu.

Aby univerzity získaly vyšší financování, musí nejdříve přesvědčit zainteresované subjekty - vlády, obchodní společnosti a domácnosti, že jsou stávající zdroje efektivně využívány a nové by vedly k přidané hodnotě. Vyšší financování nelze odůvodnit bez hluboké změny: umožnění takové změny je hlavním odůvodněním a prvořadým účelem nových investic.

3.3.1. Investiční priority pro modernizaci vysokoškolského vzdělávání

Hlavním poselstvím univerzit je, že reformy v rozsahu potřebném v Evropě nelze zavést udržitelným způsobem bez nových (cílených) zdrojů.¹⁸ Tyto reformy vyžadují konkrétní množství času od personálu, školení, ale i rozvoj informační technologie atd., a tedy i konkrétní prostředky nad rámec těch, které existují pro běžné činnosti.

Dodatečné financování by mělo v první řadě přinést stimuly a prostředky těm univerzitám (existují v každém systému) a těm skupinám/jednotlivcům (existují na každé univerzitě), kteří jsou ochotni a schopni inovovat, reformovat a přinést vysokou kvalitu výuky, výzkumu a služeb. To vyžaduje ve výzkumu financování založené větší měrou na konkurenci a ve výuce financování související větší měrou s výsledky.

3.3.2. Příspěvky od studentů a průmyslu

Diskuse o sociálních a soukromých přínosech vysokoškolského vzdělání zvýraznila jeho roli jako investice, ze které má prospěch jak jednotlivec (prostřednictvím vyššího příjmu a statutu), tak společnost jako celek (prostřednictvím vyšší zaměstnanosti, nižších sociálních nákladů a pozdějšího odchodu do důchodu¹⁹). Bylo prokázáno, že vysokoškolské vzdělávání zadarmo samo o sobě nestačí pro zaručení rovného přístupu a maximálního počtu zapsaných uchazečů. To staví často diskutovanou otázku plateb školného do nové perspektivy. V uvedeném konzultačním procesu uváděly ty univerzity, které byly pro vyšší školné, že hlavním přínosem by bylo kvalitnější vzdělávání. Někteří analytici také upozorňují na skutečnost, že školné by mohlo v praxi poskytnout lepší přístup studentů z nižších příjmových skupin, pokud by byly dodatečně získané prostředky přerozděleny do funkčního systému pomoci studentům.²⁰ Vzhledem k rozdílům mezi vnitrostátními systémy neexistuje na tuto

¹⁸ Viz průzkum *Trends IV* boloňských reforem a konzultace zainteresovaných subjektů, EUA, březen 2005.

¹⁹ Pracovní dokument zaměstnanců Komise, oddíl II.

²⁰ Konference konaná dne 10. února 2005, zasedání týkající se financování.

otázku jednotné řešení: každý členský stát si musí vybrat přístup, který nejlépe vyhovuje jeho podmínkám.

Evropské univerzity se také musí stát přitažlivějšími partnery pro průmysl. Trvalá partnerství jsou podmínkou pro strukturované výměny personálu a pro rozvoj studijních programů v reakci na potřeby průmyslu pokud jde o dobře vyškolené absolventy a výzkumné pracovníky. Ale rozvoj komerčně relevantního školení/rekvalifikace, výzkumu a konzultačních služeb vyžaduje investice po několik let předtím, než si tyto činnosti začnou na sebe vydělávat samy, a to tím více, pokud budou veřejné dotace příslušným způsobem omezovány. To znamená, že rozvoj udržitelného partnerství s průmyslem může být omezen (zejména na počátku) dostupností daňových stimulů.

4. PRIORITY VYŽADUJÍCÍ JEDNÁNÍ

Hlavní směry modernizace univerzit v Evropě byly vymezeny. Ministři je dále zpřesní na příštím zasedání v Bergenu v rámci boloňského procesu. Prioritou v rámci lisabonské strategie musí být nyní kroky sestávající jak z iniciativy univerzit, tak i poskytnutí možností ze strany státu i z evropské podpory.

4.1. Uvolnění potenciálu univerzit ve vnitrostátním kontextu

Reformy statutu univerzit, vnitřní organizace nebo financování byly již provedeny v několika členských státech. Lisabonská strategie však vyzývá vlády, aby šly ještě dále a vytvořily nová partnerství s univerzitami, která by znamenala odklon od kontroly státu k zodpovědnosti vůči společnosti a investování do modernizace odvětví znalostí.

4.1.1. Umožnění změny univerzit

Komise vyzývá všechny členské státy, aby učinily kroky k zajištění, že jejich předpisy vytvoří možnost a podpoří vedení univerzit v provádění skutečné změny a uskutečňování strategických priorit.

Takové rámce by měly zahrnovat nejméně tři základní ohledy:

- předpisy a stimuly pro modernizaci systému v evropském kontextu, jako je spojení boloňských reforem a přizpůsobení společným výchozím úrovním definovaným na úrovni EU, např. pro ERK, ověření a uznání platnosti neformálního studia, Evropskou chartu pro výzkumné pracovníky a zásady chování při jejich náboru nebo budování ZJ/akreditace s evropskou důvěryhodností,
- dohody mezi státem/regionem a každou univerzitou na několik let vytyčující dohodnuté strategické cíle, závazek vedení univerzity k jejich splnění a pevnou a pohyblivou částku z veřejných fondů, která bude poskytnuta,
- účinné zplnomocnění univerzit k tomu, aby rozhodovaly a uskutečňovaly rozhodnutí prostřednictvím vedoucího týmu s dostatečnou autoritou a řídicí schopností, dostatečně dlouhým funkčním obdobím a rozsáhlou evropskou/mezinárodní zkušeností. To je o to

důležitější, když vezmeme v úvahu pozitivní vazbu mezi kvalitou vedení univerzity a jejími výsledky.²¹

4.1.2. Zajištění dostatečné úrovně celkového financování

Zajištění, že žádný systém vysokoškolského vzdělávání v Evropě nebude vynechán kvůli nedostatku dostatečných celkových zdrojů, je významnou veřejnou zodpovědností. EU nepotřebuje napodobovat systém USA, kde boj o akademické hvězdy vedl k inflaci platů. Komise však odhaduje, že dokonce i v moderním vysokoškolském systému jsou pro ekonomiky založené na znalostech nutné celkové investice nejméně okolo 2 % HDP (viz. USA: 2,7 %).

Komise vyzývá osoby na všech ministerstvech s rozhodovací pravomocí na státní úrovni, aby uznaly, že odstranění hlubokého schodku financování vysokoškolského vzdělávání je klíčovou podmínkou pro splnění lisabonské strategie. Soubor veřejných a soukromých prostředků a základního a konkurenčního financování i financování podle výstupů však bude i nadále v různých zemích různý vzhledem k velké různorodosti kultur, ekonomik a univerzitních tradic.

Samozřejmě evropské univerzity musí přilákat mnohem více financí z průmyslu. Ale musí si být také vědomy, že něco takového bude možné v partnerství zajímavém pro obě strany, a musí se začít připravovat na více takových partnerství.

Komise proto vyzývá členské státy, aby zajistily, že daňová pravidla umožní a podpoří partnerství mezi podniky a univerzitami a že univerzity budou schopny použít takové prostředky způsobem, který přinese trvalou sílu.

Mezi dvěma póly, tedy vzděláním zadarmo s podporou grantů a školným pokrývajícím plné náklady existuje široký rozsah možností. V každém případě je však nutné zachovat zásadu rovných příležitostí. Tam, kde je zavedeno školné, by se měla významná část prostředků přerozdělit na granty/půjčky závislé na příjmu s cílem zaručit přístup ke vzdělání pro všechny a na stipendia závislá na studijních výsledcích s cílem podpořit rozvoj dokonalosti. Systémy různě vysokého školného a grantů lze použít k zajištění atraktivitu kurzů s nejvyšší sociální hodnotou, např. pro prevenci nedostatku pracovních sil v některých oblastech a nezaměstnanosti absolventů v jiných oblastech; toto by mělo jít až tak daleko, že by došlo k odměňování určitých kategorií tím, že by se považovaly za profesionály, kteří se školí, např. mladí výzkumní pracovníci dokončující své doktorandské studium.

Komise vyzývá členské státy, aby zvážily, zda jejich současný model financování (zahrnující nebo nezahrnující významné školné, granty a /nebo půjčky) účinně zaručuje spravedlivý přístup pro všechny kvalifikované studenty do nejvyšší míry jejich schopností.

4.2. Odpověď na volání univerzit po větší podpoře od Evropy

Reformy a financování jsou primárně v zodpovědnosti státu, regionů a univerzit ve vnitrostátním kontextu. Přesto má Komise v úmyslu reagovat na toto volání univerzit po větší podpoře od Evropy třemi hlavními způsoby.

²¹ Konference konaná dne 10. února 2005, zasedání týkající se řízení.

4.2.1. Mobilizace všech zdrojů financování EU pro modernizaci univerzit

Vysokoškolské vzdělávání není jen souhrnem jeho vzdělávacích, školících a výzkumných činností. Je to také základní hospodářské a sociální odvětví samo o sobě, které potřebuje zdroje pro nové nasazení. EU již podporovala proces přeměny odvětví jako ocelářství a zemědělství a nyní čelí nezbytnosti modernizovat své „odvětví znalostí“ a zejména své univerzity.

Vysokoškolské vzdělávání však v současnosti není mezi hlavními příjemci z evropských strukturálních fondů a půjček Evropské investiční banky. Přesto by spolufinancování nebo dlouhodobé úvěry umožnily snížení nebo časové rozložení nákladů na investice do vysokoškolského vzdělávání, ať už jde o investice na hmotné či nehmotné infrastruktury, školící programy nebo regionální uzly znalostí.

Komise proto vyzývá členské státy, aby co nejvíce využily finanční nástroje EU pro rozvoj svého odvětví znalostí. Strukturální fondy a fondy pro rozvoj venkova nabízejí možnosti podpory modernizace vysokoškolského vzdělávání prostřednictvím odvětvových opatření. Vysokoškolské vzdělávání je také prioritním odvětvím pro EIB a je žádoucí další rozšíření jejího poskytování úvěrů.

4.2.2. Posílení spolupráce v rámci programu „Vzdělávání a odborná příprava 2010“

Pracovní program „Vzdělávání a odborná příprava 2010“ zohledňuje obrovskou důležitost modernizace ve vysokoškolském vzdělávání²², a to nad rámce reformy, ke kterým vyzýval Boloňský proces, které jsou *a fortiori* také důležité pro splnění lisabonských cílů.

Komise plně využije všech dostupných nástrojů v pracovním programu, aby podpořila úsilí členských států při modernizaci jejich univerzit, např. podporou výměny osvědčených postupů, průzkumů a studií, vzájemného učení mezi tvůrci politik atd. Analýza ukazatelů může také napomoci při měření výkonu z hlediska financování a výstupů²³, ale Komise nenavrhuje konkrétní evropské referenční ukazatele ve vysokoškolském vzdělávání.

Navrhovaný Integrovaný program celoživotního vzdělávání²⁴ pro roky 2007 – 2013 bude také těsněji navázán na politické priority Unie, zejména podporou mobility a spolupráce mezi univerzitami a průmyslem.

Dva hlavní cíle pro rok 2006 jsou přijetí evropského rámce kvalifikací (ERK) a počátek realizace doporučení o zajištění kvality (jakmile bude přijato), které zavádí důležité nové nástroje, jako je evropský registr organizací splňujících normy definované na evropské úrovni²⁵. Komise také v roce 2005 plánuje podpořit celou řadu nových celoevropských iniciativ v konkrétních oborech.

4.2.3. Investování do vynikající kvality/dokonalosti

Cílem Komise je reagovat na výzvu investovat více úsilí a peněz do vynikající kvality a současně zajistit, aby pole, ze kterého se zrodí dokonalost, zůstalo otevřené a úrodné v celé

²² Společná prozatímní zpráva, § 1.1.2.

²³ Pracovní dokument zaměstnanců Komise, oddíl IV.

²⁴ viz KOM(2004) 474 ze dne 14. července 2004.

²⁵ viz KOM(2004)642 ze dne 12. října 2004

Unii. Dvě klíčové podmínky úspěchu jsou překonat izolovanost a podpořit méně vyvinuté regiony v dosažení vysoké kvality v konkrétních typech/oblastech činností.

Hlavní prioritou budou školy pro postgraduální/doktorandské studium a sítě evropské a světové třídy v jejich dvojí funkci jako vrcholu vysokoškolského vzdělání a začátku profesní dráhy pro výzkumné pracovníky. Komise prozkoumá možnost poskytnutí větší podpory takovým školám a jejich studentům/výzkumným pracovníkům, za předpokladu, že budou splňovat určitá kritéria jako: kritické množství, mezioborový přístup, silný evropský rozměr, podpora od regionálních/státních úřadů a přímé zapojení průmyslu, identifikované a vyhlášené oblasti dokonalosti. Lze předpokládat konkrétní podporu pro společné nebo „evropské“ doktoráty a pro zajištění jakosti nebo akreditaci na doktorské úrovni

Program Marie-Curie pro rozvoj profesní dráhy a mobility výzkumných pracovníků²⁶ nebo Evropský univerzitní institut ve Florencii (kde bude Komise podporovat pilotní post-doktorský program) již poskytují významnou podporu na této úrovni.

Komise se zabývá i způsoby, jak prosazovat svůj návrh na Evropský institut technologie. Ten musí slučovat celosvětově vynikající pověst a evropskou identitu a musí podporovat znalosti jako klíč k růstu a zaměstnanosti. Měl by být založen na síti, která svede dohromady nejlepší mozky a společnosti a bude šířit inovace v celé Evropě.

4.3. Potřebná podpora pro urychlené kroky

Toto sdělení Komise doplní Akčním plánem pro výzkum vycházející z univerzit²⁷. Tyto dva dokumenty dohromady včas pomohou zajistit, aby modernizace univerzit získala odpovídající prioritu ve finančních a politických nástrojích EU pro období 2007-2013.

Komise vybízí Radu, aby přijala usnesení podporující její výzvu k novému partnerství mezi státem a univerzitami a k dostatečným investicím, které umožní modernizaci vysokoškolského vzdělávání. Komise také doufá, že Evropská rada a Evropský parlament výslovně podpoří program pro změnu popsany v tomto sdělení.

²⁶ http://europa.eu.int/comm/research/fp6/mariecurie-actions/action/fellow_en.html

²⁷ Akční plán pro výzkum vycházející z univerzit je převážně založen na Zprávě z fóra o výzkumu vycházejícím z univerzit.